

Sygn. akt III USK 84/21

POSTANOWIENIE

Dnia 27 kwietnia 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maciej Pacuda

w sprawie z odwołania A. L. , W. L.
od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w L.
o podleganie ubezpieczeniom społecznym,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 27
kwietnia 2021 r.,
na skutek skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w
(...)
z dnia 9 października 2019 r., sygn. akt III AUa (...),

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w (...) wyrokiem z dnia 9 października 2019 r. oddalił apelację wniesioną przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w L. od wyroku Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w L. z dnia 10 lipca 2019 r., którym zmieniono decyzję organu rentowego z dnia 13 września 2018 r. i ustalono, że A. L. jako pracownik u płatnika składek P. W. L. podlegała obowiązkowo ubezpieczeniom: emerytalnemu, rentowym, chorobowemu i wypadkowemu w okresie od dnia 1 marca 2016 r.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w L. wniósł do Sądu Najwyższego skargę kasacyjną od o wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 9 października 2019 r., zaskarżając ten wyrok w całości i zarzucając mu naruszenie przepisów prawa

materialnego, to jest art. 22 § 1 k.p., a także naruszenie przepisów postępowania, to jest art. 233 k.p.c.

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący powołał się na występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego oraz na potrzebę wykładni przepisów prawnych w celu usunięcia rozbieżności w orzecznictwie sądów.

Uzasadniając ten wniosek, skarżący podniósł między innymi, że na tle art. 22 § 1 k.p. zostały wydane liczne wyroki Sądów Apelacyjnych, w których przytoczono różne kryteria pozorności zatrudnienia. Również orzecznictwo Sądu Najwyższego (jego przykłady skarżący podał we wniosku) nie jest w tej kwestii jednolite. Zdaniem skarżącego, stosunek pracy oparty na art. 22 § 1 k.p. nie powinien być oceniany pod kątem cech przeważających, a taka jest po części linia orzecznicza. W orzecznictwie brak jest natomiast jednolitego „uregulowania” kwestii kierownictwa ze strony pracodawcy i zasad jego sprawowania, przy uwzględnieniu wielkości przedsiębiorstwa i alternatywnej aktywności zawodowej pracodawcy. Skarżący dodał, że wykładni wymaga także zagadnienie zatrudnienia przy zachowaniu wszystkich elementów z art. 22 § 1 k.p., przy braku potrzeby nawiązania takiego stosunku prawnego.

Skarżący podkreślił równocześnie, że zgromadzony w sprawie materiał dowodowy nie dawał podstaw do uznania, że istniała potrzeba zawarcia umowy o pracę, a powierzone odwołującej się zadania mogły być wykonywane na podstawie umowy cywilnoprawnej. Sąd Apelacyjny nie dokonał również kompleksowej analizy art. 22 § 1 k.p., skupiając się na jednej przesłance pozorności, bez dokonania rzetelnej oceny tego zagadnienia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga jest oczywiście uzasadniona (pkt 4). Wypada również dodać, iż zgodnie z art. 398⁴ § 2 k.p.c., określającym wymogi formalne

skargi kasacyjnej, skarga kasacyjna powinna zawierać wniosek o przyjęcie do rozpoznania i jego uzasadnienie. Należy zatem stwierdzić, że wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania powinien wskazywać, że zachodzi przynajmniej jedna z okoliczności wymienionych w powołanym wcześniej art. 398⁹ § 1 k.p.c., a jego uzasadnienie (sporządzone odrębnie od uzasadnienia podstaw kasacyjnych) winno zawierać argumenty świadczące o tym, że rzeczywiście, biorąc pod uwagę sformułowane w ustawie kryteria, istnieje potrzeba rozpoznania skargi przez Sąd Najwyższy. Skarga kasacyjna nie jest bowiem (kolejnym) środkiem zaskarżenia przysługującym od każdego rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie, z uwagi na przeważający w jej charakterze element interesu publicznego. Służy ona kontroli prawidłowości stosowania prawa, nie będąc instrumentem weryfikacji trafności ustaleń faktycznych stanowiących podstawę zaskarżonego orzeczenia.

Wypada także przypomnieć, że w przypadku powoływania się na występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego w uzasadnieniu wniosku winno zostać sformułowane zagadnienie prawne oraz przedstawione argumenty prawne, które wykażą możliwość różnorodnej oceny zawartego w nim problemu. Oznacza to w praktyce, że zagadnienie prawne musi odpowiadać określonym wymaganiom, a mianowicie: 1) być sformułowane w oparciu o okoliczności mieszczące się w stanie faktycznym sprawy wynikającym z dokonanych przez sąd ustaleń (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 1996 r., II UR 5/96, OSNAPIUS 1997 nr 3, poz. 39 i postanowienie z dnia 7 czerwca 2001 r., III CZP 33/01, LEX nr 52571), 2) być przedstawione w sposób ogólny i abstrakcyjny tak, by umożliwić Sądowi Najwyższemu udzielenie uniwersalnej odpowiedzi, nie sprowadzającej się do samej subsumcji i rozstrzygnięcia konkretnego sporu (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 15 października 2002 r., III CZP 66/02, LEX nr 57240; z dnia 22 października 2002 r., III CZP 64/02 LEX nr 77033 i z dnia 5 grudnia 2008 r., III CZP 119/08, LEX nr 478179), 3) pozostawać w związku z rozpoznawaną sprawą i 4) dotyczyć zagadnienia budzącego rzeczywiście istotne (a zatem poważne) wątpliwości. Istotność zagadnienia prawnego konkretyzuje się zaś w tym, że w danej sprawie występuje zagadnienie prawne mające znaczenie dla rozwoju prawa lub znaczenie precedensowe dla rozstrzygnięcia innych

podobnych spraw. Twierdzenie o występowaniu istotnego zagadnienia prawnego jest uzasadnione tylko wtedy, kiedy przedstawiony problem prawny nie został jeszcze rozstrzygnięty przez Sąd Najwyższy lub kiedy istnieją rozbieżne poglądy w tym zakresie, wynikające z odmiennej wykładni przepisów konstruujących to zagadnienie (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 marca 2010 r., II UK 363/09, LEX nr 577467, czy też postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 marca 2010 r., II UK 400/09, LEX nr 577468).

Z kolei, zgodnie z dotychczasowym orzecznictwem Sądu Najwyższego, przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania z uwagi na potrzebę wykładni przepisów prawa wymaga od skarżącego określenia, które przepisy wymagają wykładni Sądu Najwyższego, ze wskazaniem, na czym polegają związane z tym poważne wątpliwości, lub z przedstawieniem rozbieżności w orzecznictwie sądów (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, Biuletyn SN, 2002, nr 7, s. 10). Ponadto konieczne jest opisanie tych wątpliwości lub rozbieżności, wskazanie argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen prawnych, a także przedstawienie własnej propozycji interpretacyjnej (por. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 listopada 2003 r., II UK 184/03; z dnia 22 czerwca 2004 r., III UK 103/04, czy też z dnia 17 grudnia 2007 r., I PK 233/07). W przypadku powoływania się na rozbieżności w orzecznictwie konieczne jest także, choćby przykładowe, wskazanie orzeczeń, w których ten sam przepis prawa byłby odmiennie wykładany. Wypada również dodać, że nie występuje w sprawie istotne zagadnienie prawne (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.), a także nie istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych (art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.), jeżeli Sąd Najwyższy zajął już stanowisko w kwestii tego zagadnienia prawnego lub wykładni przepisów i wyraził swój pogląd we wcześniejszych orzeczeniach, a nie zachodzą żadne okoliczności uzasadniające zmianę tego poglądu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 stycznia 2003 r., I PK 230/02, OSNP – wkładka 2003 nr 13, poz. 5).

Zdaniem Sądu Najwyższego, oceniany w niniejszym postępowaniu wniosek skarżącego o przyjęcie jego skargi kasacyjnej do rozpoznania nie spełnia wyżej określonych kryteriów. Wbrew zawartej w tym wniosku sugestii, w sprawie nie występuje bowiem istotne zagadnienie prawne, którego zresztą skarżący nie

formułuje, ograniczając się w tym względzie do lakonicznego stwierdzenia, że dotyczy ono „zatrudnienia przy zachowaniu wszystkich elementów z art. 22 § 1 k.p., przy braku potrzeby nawiązania takiego stosunku prawnego”, które uzupełnia niedopuszczalną w postępowaniu kasacyjnym próbą podważenia przeprowadzonej przez Sąd drugiej instancji oceny zebranego w sprawie materiału dowodowego oraz poczynionych na tej podstawie ustaleń faktycznych (art. 398³ § 3 k.p.c.), sugerując, że zebrany w sprawie materiał dowodowy nie daje podstaw do uznania, że istniała potrzeba zawarcia umowy o pracę, gdyż powierzone odwołującej się A. L. zadania mogły realizowane w ramach umowy cywilnoprawnej. Również wbrew odmiennemu stanowisku skarżącego, w sprawie nie zachodzi potrzeba dokonania przez Sąd Najwyższy wykładni art. 22 § 1 k.p. Powołany przepis doczekał się już bowiem w orzecznictwie wykładni, która ma ugruntowany charakter. Ta część wniosku skarżącego nie odpowiada zresztą kryteriom przewidzianym dla przesłanki przedsądu, o której mowa w art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c., także z tej przyczyny, że nie zawiera jakiegokolwiek własnej propozycji interpretacyjnej.

Co do przeprowadzonej w dotychczasowym orzecznictwie wykładni art. 22 § 1 k.p. należy zaś przypomnieć, że w orzecznictwie tym zgodnie przyjmuje się, że podstawową cechą stosunku pracy jest wykonywanie czynności (obowiązków) po kierownictwem pracodawcy w miejscu i czasie przez niego wyznaczonym (praca podporządkowana). Cecha ta (podporządkowanie typu pracowniczego) ma charakter podstawowy, konstrukcyjny dla istnienia stosunku pracy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 marca 1965 r., III PU 28/64, OSNCP 1965 nr 9, poz. 157). W wyroku Sąd Najwyższy z dnia 24 czerwca 2015 r., II PK 189/14 (LEX nr 1764808) wyraził z kolei pogląd, zgodnie z którym zasadniczym przejawem podporządkowania pracownika wobec pracodawcy jest jego zależność w sferze przedmiotu świadczenia, w ramach której pracodawca wskazuje zadania do wykonania, doprecyzowuje sposób ich realizacji, a także metody i środki, za pomocą których zostaną one wykonane. W doktrynie prawa pracy przyjęto z kolei stanowisko, w myśl którego na podporządkowanie pracownika składa się kierownictwo podmiotu zatrudniającego oraz wyznaczenie przez niego czasu i miejsca wykonywania pracy (por. T. Liszcz, Podporządkowanie pracownika a kierownictwo pracodawcy - relacja pojęć [w:] Z zagadnień współczesnego prawa

pracy. Księga Jubileuszowa Prof. H. Lewandowskiego, Warszawa 2009; T. Duraj, Podporządkowanie co do przedmiotu świadczenia pracownika - wybrane problemy, PiZS 2012 nr 11, s. 21-29; Z. Góral, H. Lewandowski, Przeciwdziałanie stosowaniu umów cywilnoprawnych do zatrudnienia pracowniczego, PiZS 1996 nr 12, str. 21; K. Rączka, Stosunek pracy a cywilnoprawne umowy o świadczenie pracy, PiZS 1996 nr 11, str. 39). Charakterystyczna dla stosunku pracy dyspozycyjność pracownika wyraża się właśnie w zobowiązaniu do podejmowania zadań według wskazań pracodawcy. Zatem codzienne stawianie się do pracy, bez z góry określonych czynności do wykonania, i wykonywanie na bieżąco poleceń zwykle świadczy o wykonywaniu pracy pod kierownictwem pracodawcy. Oceny, czy cechy charakterystyczne dla stosunku pracy mają charakter przeważający, należy dokonywać na podstawie wszelkich okoliczności sprawy, przede wszystkim takich jak: obowiązek osobistego wykonywania pracy, zakaz wyręczania się osobami trzecimi (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 20 marca 1965 r., III PU 28/64, OSNCP 1965 nr 9, poz. 157, OSPiKA 1965 nr 12, poz. 253; z dnia 4 grudnia 1997 r., I PKN 394/97, OSNAPIUS 1998 nr 20, poz. 595; z dnia 26 listopada 1998 r., I PKN 458/98, OSNAPIUS 2000 nr 3, poz. 94); bezwzględne obowiązywanie zasady odpłatności (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 20 marca 1965 r., III PU 28/64, OSNCP 1965 nr 9, poz. 157; z dnia 5 grudnia 2000 r., I PKN 133/00, OSNAPIUS 2002 nr 14, poz. 326); pracowniczy obowiązek starannego działania, a nie osiągnięcia rezultatu, oraz obciążenie pracodawcy ryzykiem prowadzenia działalności (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 20 marca 1965 r., III PU 28/64, OSNCP 1965 nr 9, poz. 157; z dnia 2 grudnia 1975 r., I PRN 42/75, Służba Pracownicza 1976 nr 2, s. 28). W orzecznictwie wskazuje się też inne cechy charakterystyczne dla stosunku pracy, takie jak: wykonywanie pracy skooperowanej, zespołowej (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 5 listopada 1998 r., I PKN 415/98, OSNAPIUS 1999 nr 24, poz. 780; z dnia 22 grudnia 1998 r., I PKN 517/98, OSNAPIUS 2000 nr 4, poz. 138); ciągłość świadczenia pracy (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 27 lutego 1979 r., II URN 19/79, Nowe Prawo 1981 nr 6, s. 82; z dnia 14 grudnia 1999 r., I PKN 451/99, OSNAPIUS 2001 nr 10, poz. 337); specyficzne zasady funkcjonowania podmiotu zatrudniającego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 października 1999 r., I PKN 307/99,

OSNAPiUS 2001 nr 7, poz. 214); występowanie pewnych cech charakterystycznych dla stosunku pracy, np. wypłaty wynagrodzenia za godziny nadliczbowe (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 grudnia 1998 r., I PKN 484/98, OSNAPiUS 2000 nr 2, poz. 62), wypłaty zasiłku chorobowego i korzystania ze świadczeń z ubezpieczenia społecznego, albo cech obcych stosunkowi pracy, np. obowiązku „odpracowania” urlopu (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 12 stycznia 1999 r., I PKN 535/98, OSNAPiUS 2000 nr 5, poz. 175; z dnia 14 lutego 2001 r., I PKN 256/00, OSNAPiUS 2002 nr 23, poz. 564) lub wykonywania pracy „na wezwanie” pracodawcy w celu zastępstwa nieobecnych pracowników (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 czerwca 2001 r., I PKN 498/00, OSNP 2003 nr 9, poz. 222).

Na podstawie analizy dotychczasowego orzecznictwa Sądu Najwyższego można również wyprowadzić ogólny wniosek, zgodnie z którym, jeśli umowa wykazuje cechy wspólne dla co najmniej dwóch różnych rodzajów (typów) umów (np. umowy o pracę i umowy prawa cywilnego), to w celu dokonania jej właściwej kwalifikacji prawnej należy posłużyć się metodą typologiczną, której istota sprowadza się do poczynienia ustaleń w kierunku, jakie cechy przeważają (dominują) w umowie (por. w szczególności wyroki Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 2008 r., I UK 282/07, LEX nr 411051; Gdańskie Studia Prawnicze-Przegląd Orzecznictwa 2009 nr 2, s. 103, z glosą A. Musiały i z dnia 5 maja 2010 r., I PK 8/10, Monitor Prawa Pracy 2011 nr 2, s. 102). Innymi słowy, w razie wątpliwości, czy dana umowa jest umową o pracę, czy umową cywilnoprawną, należy ustalić, czy w treści i sposobie jej wykonywania przeważają cechy umowy o pracę, czy też umowy cywilnoprawnej. Dopiero wówczas, gdy umowa poddawana analizie (w swej treści, a zwłaszcza w sposobie wykonywania) wykazuje z jednakowym ich nasileniem cechy wspólne dla co najmniej dwóch różnych wzorców umownych, o jej typie (rodzaju) decyduje zgodny zamiar stron i cel umowy, który może (ale wcale nie musi) wyrażać się także w nazwie umowy. Istotne (pomocne) przy kwalifikacji takiej umowy jest też uwzględnienie okoliczności towarzyszących jej zawarciu (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 1998 r., I PKN 191/98, OSNAPiUS 1999 nr 14, poz. 449). Pierwszorzędne znaczenie ma jednak nie tyle treść zawartej między stronami umowy, ile sposób jej wykonywania (por. uzasadnienie wyroku z

dnia 20 sierpnia 2001 r., I PKN 594/00, OSNP 2003 nr 16, poz. 375, a także wyroki: z dnia 3 czerwca 2008 r., I PK 311/07, OSNP 2009 nr 19-20, poz. 258; z dnia 5 maja 2010 r., I PK 8/10, LEX nr 602668; z dnia 24 czerwca 2015 r., II PK 189/14). Co więcej, sąd może ustalić istnienie stosunku pracy nawet wtedy, gdy strony w dobrej wierze zawierają umowę cywilnoprawną, lecz jej treść lub sposób realizacji odpowiada cechom stosunku pracy (por. wyżej powołany wyrok Sądu Najwyższego z 3 czerwca 2008 r., I PK 311/07).

Nie ma racji skarżący, że przedstawionej wyżej interpretacji art. 22 § 1 k.p. sprzeciwiają się poglądy wyrażone w orzeczeniach Sądu Najwyższego powołanych przez niego w ocenianym wniosku. Przeciwnie, choć orzeczenia te zapadły w odmiennych stanach faktycznych, w pełni respektują taki właśnie kierunek wykładni powołanego przepisu (z tym zastrzeżeniem, że wyrok w sprawie II PK 110/17 zapadł w innej dacie i dotyczy zupełnie innych kwestii prawnych). Również lektura pisemnych motywów zaskarżonego wyroku w żadnym razie nie wskazuje, aby Sąd drugiej instancji wyklądał art. 22 § 1 k.p. w sposób odmienny, odnosząc go w ramach oceny prawnej do ustalonego w sprawie stanu faktycznego, z którego jednoznacznie wynika wszak, że odwołujący się nie tylko dopełnili wszystkich formalnych wymogów związanych z zawarciem spornej umowy o pracę, ale i to, że umowa była faktycznie realizowana przez wykonywanie nałożonych na odwołującą się A. L. obowiązków pracowniczych, co stanowiło potwierdzenie jej pracy realizowanej pod kierownictwem pracodawcy, w miejscu i czasie przez niego wyznaczonym, a więc w sposób spełniający przesłanki określone treścią art. 22 § 1 k.p.

Końcowo, odnosząc się do pisma skarżącego zawierającego uzupełnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, Sąd Najwyższy zauważa, że skarżący porusza w tym piśmie problem pozorności stosunku pracy. Tymczasem w podstawach zaskarżenia, poza art. 22 § 1 k.p. i art. 233 k.p.c., nie został powołany przepis, który odnosiłby się do tego problemu (art. 83 k.c.). W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalony jest natomiast pogląd, że nie stanowi okoliczności uzasadniającej rozpoznanie skargi kasacyjnej potrzeba wykładni przepisów, których naruszenie nie zostało wskazane jako jej podstawa, podobnie jak nie stanowi okoliczności uzasadniającej rozpoznanie skargi kasacyjnej potrzeba wyjaśnienia

zagadnienia prawnego, jeżeli zagadnienie to nie ma powiązania z podstawami skargi (a ściślej - z przepisami powołanymi jako naruszone w ramach podstaw kasacyjnych). Jeżeli więc wnoszący skargę kasacyjną powołuje się na potrzebę wykładni określonych przepisów prawnych, to potrzeba taka musi odnosić się przynajmniej do jednej z przytoczonych podstaw kasacyjnych, a gdy tak nie jest, Sąd Najwyższy może odmówić przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania. Sąd Najwyższy rozpoznaje bowiem sprawę w granicach skargi kasacyjnej, które wyznaczają, między innymi, podstawy kasacyjne, a w ich ramach zarzuty naruszenia konkretnych przepisów prawa (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 4 września 2002 r., I PKN 682/01, OSNAPiUS - wkładka 2002 nr 24, poz. 5; z dnia 15 kwietnia 2002 r., II UKN 256/01, Prok. i Prawo z 2002 r. nr 10, poz. 44, czy też z dnia 20 sierpnia 2008 r., I UK 78/08, LEX nr 818579).

Kierując się przedstawionymi motywami, Sąd Najwyższy uznał, iż skarżący nie wykazał potrzeby rozpoznania jego skargi kasacyjnej. Dlatego, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., orzekł jak w sentencji postanowienia.